

Podstawowe pojęcia, funkcje i gałęzie prawa

Definicje

Prawo to zespół norm wydanych lub usankcjonowanych przez państwo i zagwarantowanych przymusem państwowym (ujęcie przedmiotowe).

Prawem jednak nazwać można również *określone uprawnienie*, przysługujące jakiemuś podmiotowi (ujęcie podmiotowe).

Definicje

Norma prawna jest elementarną częścią prawa, która określa sposób zachowania się na gruncie prawa, jest pewnym wzorcem, **regułą zachowania się, normą postępowania**.

Przepis prawny jest jednostką redakcyjną aktu prawnego wyraźnie wyodrębnioną w formie artykułu lub paragrafu (zdaniokształtny zwrot językowy wskazujący sposób postępowania). Ponadto za **przepis prawny nie uważa się reguły postępowania**, lecz **jej zapis** np. ustawa, rozporządzenie.

Norma prawna

Każda norma prawna określa:

- **adresata** - wyznacza obowiązek określonego zachowania,
- **okoliczności** - warunki w jakich ma być zrealizowany ten obowiązek
- **wzór postępowania** (*reguła zachowania*) - ujęty w postaci nakazu lub zakazu

Funkcje i zadania prawa

- **Funkcja regulacji życia społecznego** (stabilizacyjna) - prawo pozwala zapewnić obywatelom poczucie bezpieczeństwa w państwie. Eliminuje niepożądane zachowania. Utrwala istnienie ładu społecznego, gospodarczego, politycznego.
- **Funkcja wychowawcza** - prawo kształtuje pozytywne zachowania wobec przepisów prawnych np. wobec przestrzegania przepisów ruchu drogowego, mówimy wówczas o charakterze prewencyjnym. Prawo pełni także funkcję resocjalizacyjną, kiedy zastosowana kara działa tak, że osoba, której to dotyczy nie jest skłonna pogwałcić istniejące normy prawne.
- **Funkcja ochronna** - prawo ma za zadanie chronić te wartości, które są ogólnie przyjęte i ważne ze społecznego punktu widzenia.

Funkcje i zadania prawa

- **Funkcja dynamizująca** - prawo jest narzędziem zmiany różnych dziedzin życia np. prawo oświatowe regulujące przepisy związane z Nową Maturą.
- **Funkcja dystrybucyjna** - prawo rozdziela dobra i ciężary, wynikające z funkcjonowania państwa np. przez podatki. Funkcja ta dotyczy szczególnie prawa cywilnego i administracyjnego.
- **Funkcja represyjna** - prawo ma za zadanie wymierzyć i określić wymiar kary za dokonanie przestępstwa, działać odstraszająco na sprawców, a także realizować zasadę nieuchronności poniesienia kary za dokonane przestępstwo.
- **Funkcja kontrolna** - prawo określa postawy jednostek, grup społecznych, narodu i instytucji państwowych. Wyznacza jakie postępowanie jest zabronione, a jakie nie.

Funkcje i zadania prawa

- **Funkcja kulturotwórcza** - prawo integruje ludność zamieszkującą na danym terenie np. działający zgodnie z prawem samorząd. Wpływa na kultywowanie określonych przez daną społeczność wartości. Znajomość przepisów prawnych określa poziom kultury np. politycznej danej zbiorowości. Prawo decyduje o ciągłości historycznej danego narodu i państwa.
- **Funkcja organizacyjna** - prawo określa ramy działania władzy i organizacji publicznych.
- **Funkcja gwarancyjna** - prawo wyznacza granice pomiędzy uprawnieniami państwa, a wolnością jednostki. Określa jakie zachowanie jednostki wobec państwa jest zabronione. Z drugiej strony wyznacza granice działania państwa wobec jednostki. Granice te stanowią istniejące normy prawne będące jedyną podstawą działania.

Prawo pozytywne a naturalne

Prawo pozytywne (stanowione) - zbiór norm ustanowionych lub uznanych przez władzę państwową, obowiązujących w danym państwie, zagwarantowanych przymusem.

Co to oznacza?

Prawa, a zwłaszcza obowiązki obywateli, aby mogły stać się obowiązujące, muszą być wydane przez upoważnione do tego organy władzy publicznej i podane do powszechnej wiadomości.

Prawo naturalne - zbiór norm, które obowiązują bez względu na to, czy zostały ustanowione i uznane przez władzę publiczną. Ich źródłem jest wyznawany system wartości.

Co to oznacza?

Zakłada się, że pewne normy moralne wynikają z samej natury świata lub istoty człowieka, tym samym nie trzeba ich ustanawiać. Zwykło się uważać, że z prawa naturalnego wynikają między innymi NASZE prawa do wolności i godności.

Gałęzie i dziedziny prawa

Gałąź prawa - ukształtowany w ogólnym rozwoju historycznym zbiór norm prawnych, które regulują daną dziedzinę życia społecznego.

Dziedziny prawa - są głównym podziałem (kryterium) norm prawnych według rodzaju stosunków społecznych, które prawo reguluje oraz ze względu na podmiot czyli:

Prawo prywatne - chroni interesy jednostek, reguluje stosunki majątkowe i osobiste. Dotyczy podmiotów równoprawnych, gdzie stronami stosunku prawnego są jednostki, które samodzielnie kształtują wzajemne stosunki.

Prawo publiczne - służy ochronie interesów państwa, zbiorowości oraz dobra wspólnego. Reguluje stosunki między organami państwa oraz między państwem i obywatelem. Charakteryzuje się nierówną pozycją stron, bowiem państwo występuje tu z pozycji siły swej władzy.

Dwie główne dziedziny prawa

Prawo prywatne

Prawo publiczne

Prawo cywilne

Prawo pracy

Prawo rodzinne
i opiekuńcze

Prawo
konstytucyjne

Prawo
administracyjne

Prawo karne

Gałęzie prawa

Jednym z podziałów prawa jest podział na gałęzie przez uwzględnienie metody regulacji. Wyróżnia się wtedy *prawo wewnętrzne* i *międzynarodowe publiczne*.

Prawo międzynarodowe publiczne - reguluje stosunki między państwami, organizacjami międzynarodowymi, a także innymi podmiotami prawa międzynarodowego. Źródłami tego prawa są:

- umowy międzynarodowe
- zwyczaj międzynarodowy
- orzecznictwo sądów międzynarodowych w tym Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości
- prawotwórcze uchwały organizacji międzynarodowych

Prawo międzynarodowe publiczne zajmują się m.in.: prawem podczas wojny, stosunkami panującymi na morzu, w powietrzu i kosmosie, ochroną praw człowieka oraz prawem dyplomatycznym i konsularnym.

Prawo konstytucyjne

- Jest prawem publicznym, zespołem norm prawnych określających ustrojowe zasady funkcjonowania państwa, treść i sposoby zagwarantowania praw człowieka i obywatela oraz zaspokajania potrzeb społecznych, sposób tworzenia prawa, hierarchię źródeł prawa a także kompetencje i wzajemne relacje pomiędzy organami władzy państwowej.

Prawo administracyjne

- Jest prawem publicznym, regulującym uprawnienia i obowiązki organów administracji publicznej, określa ich strukturę i organizację oraz zadania. Reguluje także relacje administracji publicznej z obywatelami. Źródła to kodeks postępowania administracyjnego oraz akty wydawane przez różne organy administracyjne.

Prawo karne

- Jest prawem publicznym, określającym reguły odpowiedzialności oraz sankcje za czyny zabronione (czyli przestępstwo - czyn zabroniony przez ustawę pod groźbą kary jako zbrodnia lub występki, bezprawny, zawiniony i społecznie szkodliwy). Źródłami są kodeks karny, kodeks karny wykonawczy, kodeks postępowania karnego.

Prawo cywilne

- Jest fundamentem prawa prywatnego, określa stosunki majątkowe i niektóre niemajątkowe między osobami fizycznymi i prawnymi. W jego skład wchodzi: prawo rzeczowe (własność), zobowiązań (umowy cywilne), spadkowe, autorskie, wynalazcze, handlowe (problematyka spółek), **rodzinne**.

Prawo pracy

- Jest prawem mieszanym, reguluje stosunki pomiędzy pracownikiem a pracodawcą, ich wzajemne prawa i obowiązki oraz zasady zawierania umów o pracę. Podstawą jest kodeks pracy.

Prawo rodzinne i opiekuńcze

- Jest prawem prywatnym, normuje stosunki majątkowe i niemajątkowe w ramach rodziny. Dotyczy zasad zawierania, ustania i unieważniania związków małżeńskich. Regulują pojęcie władzy rodzicielskiej oraz praw i obowiązków członków rodziny. Ponadto porusza kwestie adopcji i zasad realizacji obowiązku alimentacyjnego.

Gałęzie prawa

Ponadto do prawa wewnętrznego zalicza się prawo międzynarodowe prywatne, które ustala, jaki system prawny (własny lub obcy) ma być stosowany w konkretnej sytuacji osobistej i majątkowej z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego czy pracy.

O co chodzi?

Prawo międzynarodowe prywatne reguluje np.:

- zawieranie małżeństw między obywatelami różnych państw,
- sprawy obywatelstwa ich dzieci,
- stosunki handlowe między podmiotami,
- ochronę własności intelektualnej,
- ekstradycję przestępców,
- dochodzenie roszczeń alimentacyjnych za granicą.

Inne oblicza prawa

- **prawo zwyczajowe** - niepisane, mniej sformalizowane, przekazywane w formie ustnej, jest wytworem tradycji i zwyczaju,
- **precedensowe** - różni się od prawa stanowionego tym, że sądy (zwłaszcza wyższe) nie tylko stosują prawo, ale mogą je również kształtować i interpretować. Rozstrzygając sprawę sąd przyjmuje pewną ogólną regułę, która musi być odtąd stosowana przez inne sądy,
- **religijne** - jego normy dotyczą wyłącznie członków wspólnoty danej religii lub wyznania (szczególny akt - prawo kanoniczne w Kościele),
 - szczególnym prawem religijnym są systemy prawne w niektórych krajach arabskich, gdzie obok prawa stanowionego i zwyczajowego istnieje prawo oparte na tekstach religijnych. Prawo to zwane SZARIJATEM nie rozgranicza prawa religijnego od świeckiego.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze

